

Coolia 31 (1) januari 1988

NIEUWE EN ZEER ZELDZAME NEDERLANDSE LEPIOTA-SOORTEN (I)

P.H. KELDERMAN, *Herkenbroekerweg 3, 6301 EG Valkenburg a.d. Geul*

SUMMARY

Cystolepiota moelleri, *C. adulterina* and *Lepiota cortinarius* var. *audreae*, all new for the Dutch mycoflora, are fully described and illustrated from the Southern part of Limburg.

In de jaren 1976 tot 1984 bezocht het mycologisch werkgroepje van het Natuurhistorisch Genootschap regelmatig de mijnsteenstorten in Zuid Limburg. Deze steenstorten bleken zeer rijk aan Parasolzwammen te zijn. Het is jammer dat de meeste van deze vindplaatsen inmiddels verdwenen zijn.

Maar de bijzondere vondsten werden niet alleen in dit biotoop gedaan. Zuidlimburg met zijn fraaie hellingen en specifieke geologische samenstelling is een bijzonder gebied, goed voor het vinden van zeldzame soorten.

Ik wil trachten in enkele artikeltjes nog niet in de standaardlijst opgenomen soorten aan u voor te stellen, en tevens aandacht te besteden aan soorten die door hun zeldzaamheid nog weinig bekendheid genieten.

Cystolepiota moelleri Knudsen (Fig. 1)

Syn. *Lepiota rosea* Rea - *Cystolepiota rosea* (Rea) M. Bon (niet *Cystolepiota rosea* Sing.)

Het was de heer J. Coonen, woonachtig te Heerlen, die voor het eerst deze soort op de mijnsteenstort van de mijn Laura-Julia te Hopel-Kerkrade vond (1 nov. 1980). Zelfs met de toen karige literatuurgegevens die ter beschikking stonden, was het op naam brengen - juist door de typische macroscopische kenmerken - geen probleem. Het Rijksherbarium (Dr. C. Bas) bevestigde deze determinatie met de mededeling dat er nog geen materiaal van Nederland bekend was en dat de soort in geheel Europa zeldzaam is.

Beschrijving:

Hoed: 15-40 mm, jong halfbolvormig, later uitspreidend tot plano-convex; hoedbekleding in centrum aaneengesloten wrattig tot pyramidaal-wrattig, naar rand toe onregelmatig concentrisch openbrekend, wrattig, melig, korrelig (bij regen kan een groot deel van deze bekleding verdwijnen); hoedrand - vooral bij jonge exemplaren - behangen met velumresten; kleur in centrum roestbruin, naar de rand

toe meer rose en vleeskleurig naarmate de bekleding verdwijnt en het lichte vlees zichtbaar wordt.

Lamellen: dicht opeen, 1-3 korte lamellen per doorlopende lamel, vrij, iets buikig; snede onregelmatig hakkelig en golvend, amper tot relatief grof bewimperd; kleur eerst witachtig tot later roomkleurig zonder rose tinten, met duidelijk lichter gekleurde snede.

Steel: 15-35(-40) x 2,5-4 mm, cilindrisch, maar meestal met iets knolvormig verdikte basis, vaak verbogen, aan de top fijn vezelig gestreept en vanaf de velumzone tot de basis wattig-vlokkig; kleur als lamellen maar met rose tint, en de bekleding in het onderste deel gekleurd als hoedbekleding.

Vlees: in hoed wit, in steelcortex beige en rond holte wit.

Geur: variabel, zwak melig tot zelfs iets fruitig.

Sporen: 4,3-5,5 x 2,3-2,9 μm , $Q = 1,8 - 1,9$, ovoid en vaak strangulaat.

Cheilocystiden: soms moeilijk te vinden, 15-34(-40) x 7-14 μm , variabel van vorm: knotsvormig, spatel- tot spoelvormig; pleurocystiden niet gevonden.

Hoedhuidbekleding: bestaande uit sphaerocysten die variabel van vorm zijn, bolvormig tot omgekeerd peervormig of knotsvormig, vaak met smal aanhangsel, (20-)25-50(-70) μm .

Materiaal (in herbarium P.H. Kelderman): coll. P.H. Kelderman 247; verdere vondsten: Steenstort Laura-Julia, 9-X-1981, P.H. Kelderman 1514; steenstort Hendrik bij Brunssum, 15-X-1982, P.H. Kelderman 1601.

Oecologie:

De soort werd verzameld daar waar zich reeds een humuslaagje gevormd had. Op de steenbergen is het meestal niet van belang welk organisme aanwezig is. B.v. *L. felina* beschreven voor naaldhout werd veel gevonden onder *Betula* spec. De storten bevatten in het algemeen afvalmijnhout bestaand uit naaldhout. Het schijnt dat vooral de zuurgraad doorslaggevend is. Provisorische metingen gaven meest een P.H.-waarde tussen de 4 en 5.

Cystolepiota moelleri kan moeilijk verward worden met andere soorten. De typische kleur is kenmerkend, zeker in ouder stadium. Verwisseling van jonge exemplaren is mogelijk met *C. hetieri*, een witte soort die bij aanraken sterk rood verkleurt, en is voorzien van pleuro- en cheilocystiden met moniliforme aanhangsels.

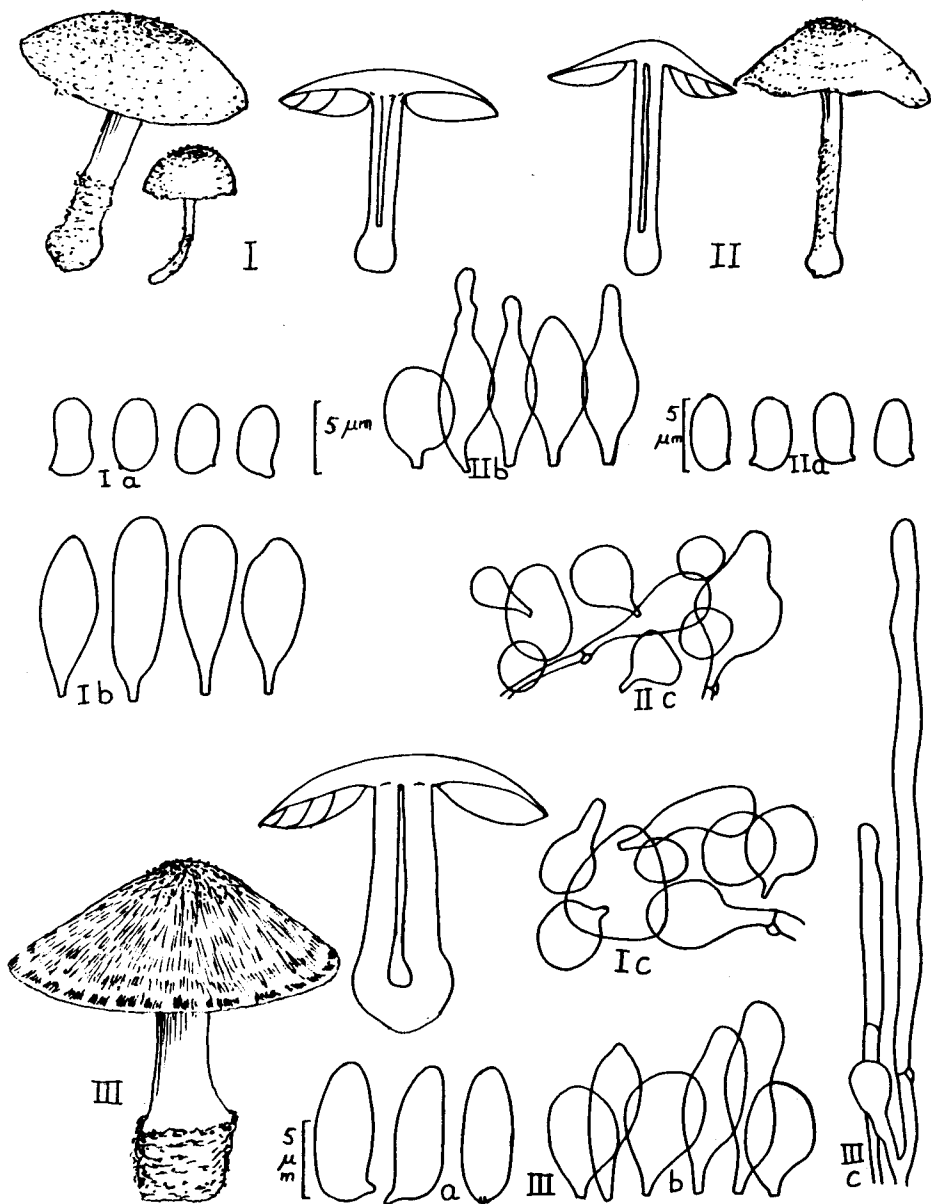

Fig. I: *Cystolepiota moelleri*. a: sporen; b: cheilocystiden; c: sphaerocysten. Fig. II: *Cystolepiota adulterina*. Fig. III: *Lepiota cortinarius* var. *audreae*.

***Cystolepiota adulterina* (Moeller) M. Bon (Fig. 2)**

Tijdens een speurtocht in de Wijlre-bossen (gem. Gulpen) werden enkele paddestoeltjes gevonden die in eerste instantie enigszins aan *Lepiota subalba* deden denken. het gemis van de typische 'cristata'-geur en de korrelige en niet vezelige structuur van de hoedbekleding deden weer meer aan *Cystolepiota hetieri* denken. Maar de sterk rode verkleuring bij aanraken bleef uit. Met de tabellen van Huijsman (1961) en Bon (1981) komt men snel op *C. adulterina*.

Beschrijving:

Hoed: 20-30 mm, jong convex, uitspreidend tot onregelmatig plano-convex, steeds met een wat bultig centrum; hoedbekleding is jong vrij aaneengesloten en uniform korrelig-wrattig, bij ouder worden ongeveer concentrisch openbrekend waardoor het wittige vlees zichtbaar wordt; hoedrand in jonge stadia onregelmatig behangen met velumresten; kleur onveranderlijk oker- tot gelig beige met in het centrum een zwakke rossige tint.

Lamellen: dicht bijeen, 1-3 korte lamellen per doorlopende lamel, vrij, buikig, met zwak bewimperde snede, crème-kleurig.

Steel: 20-35 x 2-3 mm, cilindrisch, bij één exemplaar met knolvormig verdikte basis, aan de top vezelig gestreept, vanaf velumzone met vlokkig-melige bekleding; kleur wit, naar basis toe met wijnbruine tinten.

Vlees: wit tot crèmekleurig in hoed, in steel iets beige met - bij ouder worden - iets rose tinten.

Geur: geen.

Sporen: (4,5-)5-6 x (2,5-)2,8-3,4 μm , $Q = 1,8$, langwerpig ellipsoïd, niet dextrinoid.

Cheilocystiden: 20-40 x 7-10 μm , lageniform tot omgekeerd peervormig, met submoniliforme aanhangsels; pleurocystiden niet gevonden.

Hoedbekleding: opgebouwd uit sphaerocysten, variabel, zoals bij *C. moelleri*, 18-60 μm .

Materiaal: 25-IX-1986, P.H. Kelderman 1630.

Oecologie:

De soort werd gevonden in een hellingbos, op kalkhoudende grond, onder *Fraxinus* en *Corylus*.

De sporen van dit Nederlandse materiaal zijn breder dan in de literatuur wordt opgegeven. Moeller (1957-'58) geeft 4,5-6,25 x 2-2,5 μm op, Reid (1972) 4,2-6 x 2-2,2(-2,75) μm en Bon (1981) vermeldt 4-6(-6,5) x 2-3(-3,5) μm .

***Lepiota cortinarius* var. *audreae* D. Reid (fig. 3)**Syn. *Lepiota audreae* (D. Reid) M. Bon

Deze mooie Parasolzwam werd gevonden op 29 september 1981, op de mijnsteenstort van de voormalige Staatsmijn Hendrik bij Brunssum. Dat het een *Lepiota* was, was snel duidelijk, maar verder kwamen we toen niet. Th. Kuyper van het Rijksherbarium was zo vriendelijk het materiaal te bekijken, waarbij bovenstaande naam uit de bus kwam.

Beschrijving:

Hoed: 30-50 mm, stomp kegelig tot (bultig) convex uitgespreid; centrum aderig-netvormig tot min of meer deltavormig uitwaaierend tot ongeveer een kwart van de straal; hoedbekleding bestaande uit min of meer pyramidaal opstaande gebundelde harige vezels, naar de rand toe meer concentrisch opengetrokken en aangedrukt vezelig; rand door velumresten dik en vlokkig en buiten de lamellen uitstekend; kleur in centrum donkerbruin tot kastanjebruin, naar rand toe roestbruin tot muskaat, sterk contrasterend met de witte tot iets gelige ondergrond.

Lamellen: dicht opeen, 1 tot 3 korte lamellen per doorlopende lamel, vrij, op veel plaatsen gevorkt en met dwarsverbindingen, buikig; snede zeer fijn gezaagd en bewimperd, onregelmatig golvend; kleur wit tot vuilwit, bij ouder worden met beige-gelige tint.

Steel: 25-40 x 6-7 mm, aan de basis 15-17 mm dik, met knolvormige, soms gerande basis; aan de top zeer fijn gestreept, ringzone wattig verdikt, naar basis toe wollig-wattig tot aangedrukt vlokkig; knol onregelmatig gebandeerd of met plakkaatachtige vlokjes zoals die ook op de hoedrand voorkomen; hol wordend; kleur aan top wittig, bij ouder worden licht okerbeige tot iets grijsig bruin, vanaf ringzone met vleeskleurige tot roodbruine tinten en ondergrond wittig met rode tinten.

Vlees: in hoed gebroken wit, in steel vleeskleurig en in basis iets bruin vlekend.

Geur: variabel, muffig tot iets fruitig, of geheel ontbrekend.

Sporée: wit.

Sporen: 8,5-9,7 x 3,5-4 μm , Q = 2,3-2,4, iets afgeknot aan de basis, niet gespoord.

Cheilocystiden: 20-35 x 8-15 μm , variabel van vorm, van breed knotsvormig tot subglobuleus.

Hoedhuidbekleding: bestaat uit lange en korte, hier en daar gesepteerde, hyfen (150-400 x 12-25 μm), met enkele hymeniforme elementen aan de basis.

Materiaal: 29-IX-1981 en 7-X-1981, P.H. Kelderman 1519, resp. 1520.

Oecologie:

De paddestoelen groeiden tussen berkenlover, op vrij vochtige en zure plaatsen.

Lepiota cortinarius var. *audrae* verschilt opmerkelijk van de eveneens op de steenbergen gevonden var. *cortinarius*. De eerstgenoemde valt op door de sterk contrasterende kleuren van de hoed, de gedrongen habitus en een ander verscheidenmerk met de type-variëteit, nl. het niet verkleuren van het vlees in de steelbasis. Opvallend voor var. *audrae* zijn verder de gevorkte lamellen, ook vermeld door Beyer (1977) voor Duits materiaal. Een ander mogelijk verschil is te vinden in de vorm van de cheilocystiden; in ons materiaal van var. *cortinarius* alleen knotsvormig en in var. *audrae* subglobuleus tot knotsvormig. Bon & Cevassut (1974) vermelden echter voor var. *audrae* geen subglobuleuze cheilocystiden.

LITERATUUR

- Beyer, W. (1977). *Lepiota cortinarius* Lge., eine seltene Schirmlingart, in var. *audrae* Reid erstmals für die Bundesrepublik belegt. Z. Pilzk. 43: 193-196.
- Bon, M. (1981). Clé monographique des "Lépiotes" d'Europe. Doc. mycol. XI, 43: 1-77.
- Bon, M. & Cevassut, G. (1974). Agaricales de la région "Languedoc-Clevenes" (3ème partie). Doc. mycol. 15: 1-35.
- Huijsman, H.S.C. (1961). *Lepiota* sect. *Micaceae* J.E. Lange. Schweiz. Z. Pilzk. 39: 49-55.
- Moeller, F.H. (1957-58). Two *Lepiota*-species hitherto misinterpreted in Denmark. *Lepiota adulterina* sp.n. and *L. hetieri* Boud. Friesia 6: 20-25.
- Reid, D.A. (1972). Coloured illustrations of rare and interesting fungi. V. Fungorum rariorum icones coloratae VI.